

Giftige cocktail | analyse De oppositie zal premier Schoof deze week het vuur na aan de schenen leggen. Zijn kabinet kan beslissingen over nieuwe steun aan Oekraïne niet langer uitstellen.

Geduld Kamer raakt op na getreuzel van kabinet over Oekraïne

Christoph Schmidt
redactie politiek

Je kunt een blikje heel lang voor je uit blijven schoppen. Als vier regeringspartijen – waarvan drie onervaren – dat doen, kan het zelfs maanden duren. Maar op zeker moment is dat blikje zo plat, dat iemand het moet oprapen. Dat moment lijkt nu aangebroken bij het kabinetsbeleid over Oekraïne.

Tot nu toe heeft het kabinet-Schoof de eerdere toezeggingen vanuit Rutte IV uitgevoerd, maar geen nieuwe initiatieven genomen. Linkse oppositiepartijen zagen afgelopen weekeinde hoe premier Dick Schoof tijdens een speedtop in Londen opnieuw niets concreets had in te brengen namens Nederland. Terwijl de geopolitieke nood hoog is.

‘Ons land onwaardig’, vond GroenLinks-PvdA-leider Frans Timmermans. ‘Gebrek aan Nederlands leiderschap wordt pijnlijk’, oordeelde Rob Jetten (D66). ‘Dit kabinet lijkt aan de ketting van (PVV-leider Geert) Wilders te liggen.’ Komende woensdag kan Schoof zich opmaken voor een scherp Oekraïne-debat in de Tweede Kamer, voorafgaand aan een ingelaste EU-top op donderdag. ‘Keer op keer hebben wij Schoof aangespoord om, net als andere landen, extra steun aan Oekraïne toe te zeggen’, aldus Timmermans op sociale media. ‘Een grote meerderheid van de Kamer wil dat. Maar het gebeurt niet, omdat de coalitie verdeeld en het kabinet dus stuurloos is.’

Kruispunt in de geschiedenis

Tal van westerse leiders straalden in Londen urgentie uit na de woordenwisseling in Washington tussen de presidenten Trump en Zelensky. De Britse premier Keir Starmer zei dat we ‘op een kruispunt in de geschiedenis’ staan. Hij bouwt met de Franse president Emmanuel Macron aan een snel Europees antwoord op het Amerikaans-Russische gesol met het lot van Oekraïne.

Schoof liet in Londen wel weten dat Nederland zich aansluit bij een ‘coalitie van bereidwilligen’. Maar daarbinnen loopt hij niet voorop. Nederland wacht af wat Britse en Franse diplomaten dan wel de militaire planners straks op tafel leggen.

Op X hield Schoof het op een reeks gemeenplaatsen waaraan geen enkele coalitiepartij zich kan storen, zoals ‘Een eensgezind Europa is belangrijker dan ooit’ en ‘Goede trans-Atlantische rela-

In het kort

Het kabinet heeft nog geen besluit genomen over nieuwe steun aan Oekraïne

Oppositiepartijen zullen premier Schoof woensdag in een debat voor het blok zetten

De spanning in politiek Den Haag neemt daarmee toe

‘Het gebeurt niet, omdat de coalitie verdeeld en het kabinet stuurloos is’

GroenLinks-PvdA-leider Frans Timmermans over extra steun aan Oekraïne

Wekelijks overleg

Het kabinet gaat wekelijks op dinsdag overleggen over de internationale **spanningen** die heersen. Bij het overleg op het Catshuis in Den Haag zullen premier Dick Schoof, de vier vicepremiers van **PVV, VVD, NSC en BBB** en de ministers Caspar Veldkamp (Buitenlandse Zaken) en Ruben Brekelmans (Defensie) met elkaar spreken. Het is niet bekend of bijvoorbeeld ook de **Commandant der Strijdkrachten** (CDS) of de baas van de Militaire Inlichtingen- en Veiligheidsdienst (MIVD) een vaste plek aan tafel zullen hebben.

ties zijn hierbij ook onmisbaar’.

Tijdens het debat van woensdag zal vooral de oppositie Schoof voor het blok zetten: hou je aan je eigen afspraken en vertaal die naar deze alarmerende nieuwe fase in het conflict. Concreet: kom met toezeggingen over financiële steun en neem een actievere houding aan in de Europese initiatieven, bijvoorbeeld over een militaire afschrikingsmacht in Oekraïne. Het is afwachten of Timmermans vasthoudt aan een eerder standpunt, dat hij de coalitie niet aan een meerderheid wil helpen als de PVV afhaakt.

Gouden kans

Vooral voor Timmermans, leider van de grootste oppositiepartij (25 zetels), vormt dit onderwerp een gouden kans om eindelijk een hoofdrol te spelen in politiek Den Haag, na maandenlang oeverloos gesteggel over asiel. Zondag verscheen hij zelfs op CNN. Wilders is in dit debat nagenoeg onzichtbaar.

Vorige maand nam de Kamer met ruime meerderheid een motie aan van VVD-leider Dilan Yesilgöz én Timmermans, een veelzeggend nieuw duo van de (in omvang) partijen twee en drie. Daarin herinneren ze het kabinet aan ‘de afspraak om Oekraïne onverminderd militair, financieel, moreel en politiek te steunen’ en roepen ze op om ‘op zo kort mogelijke termijn de daartoe benodigde middelen vrij te maken.’ Alleen PVV, SP, Denk en FvD stemden tegen.

Maar wat is ‘op zo kort mogelijke termijn’? Het kabinet schermst steeds met het begrip ‘Voorjaarsnota’. Die komt volgende maand. Is dat snel genoeg? Voor de oppositie waarschijnlijk niet.

En dan is ‘Oekraïne’ slechts een van de vele blikjes die het kabinet voor zich uit heeft getrapt. Al dat uitstelgedrag knalt binnenkort tegen een muur. In de Voorjaarsnota moeten concrete maatregelen en bestedingen staan. Over aanpak van de stikstofcrisis. Het behalen van de klimaatdoelen. De spaartaks. Het oplossen van het btw-probleem. Hogere defensie-uitgaven, nog los van Oekraïne. Waar moet dat geld vandaan komen?

Het is een giftige cocktail voor dit experimentele kabinet. De nieuwe urgentie rond Oekraïne voert de spanning de komende weken verder op.

vandaag 4

Een eensgezind Europa is zo eenvoudig nog niet

In Nederland zijn wij bijna wereldkampioen ontkerkelijking. We zitten met een zingevingscrisis.

psychiater Rogier Hoenders
de Verdieping 8|9

Altijd en overal
zichzelf

Dieuwertje Blok
(1957-2025)
vandaag 6|7

FOTO JUDITH JOCKEL

In Erp is het
coronaleed diep
weggestopt

vandaag 8

Wat als de arts
zelf een
depressie heeft?

de Verdieping 4

Rembrandt en
Frans Hals lonken
naar Alkmaar

vandaag 10

Stephan Sanders

Stephan Sanders is schrijver en heringetreden katholiek. Om de week staat zijn column in *Trouw*

Een uitgestreken gelijk, dit antikoloniale betoog

Tijdens mijn Caribische reis van een paar weken geleden viel mij op hoeveel protestantse denominaties ik tegenkwam op de verschillende eilanden. Zevendedagsadventisten, pinkstergemeenten, methodisten, en daarnaast nog een veelheid aan evangelische stromingen. Het deed mij peinzen over het verschil tussen katholieken en protestanten bij buitenlandse zending en missie, en met die vraag in mijn hoofd begon ik aan het boek *Uitverkoren* van Saskia Pieterse en Janneke Stegeman. Waarin verschilt die katholieke aanpak van de protestantse? Aardig bedacht, maar het is niet de vraag van de auteurs. Zie de ondertitel: *Hoe Nederland aan zijn zelfbeeld komt*.

Katholieken zijn missionair veel eerder van start gegaan dan protestanten. Ik herinner me dat ik ooit opmerkte tegen een PKN-kerkganger dat ik me kon schamen voor de kruistochten. Behoorlijk gratuit, maar de verwondering van die man bleef mij bij. Hij had zoiets zelfs nooit overwogen. Dat was van vóór de Reformatie. Die aflat, om het zo te noemen, is katholieken niet gegeven, en om meer te weten begon ik aan *Uitverkoren*.

Alle twee belijdend protestants, en via die lijn vatten ze het zelfbeeld van Nederland samen. 'Vrij, tolerant, verlicht en gematigd.' Vanaf de zeventiende eeuw dichtten Nederlanders zichzelf deze positieve kwalificaties toe. Juist de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden was trots op zijn VOC en WIC, bereikte dankzij handelsgeest, slavernij en kolonialisme grote welstand en was kortstondig een wereldmacht.

De focus in het boek ligt op het samengaan van protestantse overtuigingen, de zending en een meedogenloze koloniale praktijk. Dat meedogenloze werd ooit als een typisch kenmerk van katholieken gezien, zie de 'wrede Spanjaarden (en Portugezen) die de dood van miljoenen indianen' op hun geweten hadden. Want Spanjaarden waren 'van een andere aart' dan 'onze vrye Nederlanders'. Volgens dominee Udemans (1581-1649). Die achterstand werd rap ingehaald. De Republiek werd bestuurd door protestanten, de Gereformeerde Kerk was staatskerk, en de grootste koloniale exercities vonden plaats onder protestants bewind.

Ook zetten protestanten zich af tegen de katholieke missie, dat 'lukraak heidenen natmaken en besprenken' en hun 'paapse (lees: oppervlakkige) dooppraktijk'. Dat kon beter. Verkondiging, winsten, wingebied, het ware, protestantse geloof; het ging uiteindelijk moeiteloos samen. Die inhaalmanoeuvre kun je afdoen met: 'niets menselijk was ook de protestanten vreemd', maar dat vloekt met het idee van uitverkorenheid.

Ook zetten protestanten zich af tegen de katholieke missie, dat 'lukraak heidenen natmaken en besprenken' en hun 'paapse (lees: oppervlakkige) dooppraktijk'. Dat kon beter. Verkondiging, winsten, wingebied, het ware, protestantse geloof; het ging uiteindelijk moeiteloos samen. Die inhaalmanoeuvre kun je afdoen met: 'niets menselijk was ook de protestanten vreemd', maar dat vloekt met het idee van uitverkorenheid.

Het zelfbeeld dat de auteurs beschrijven is zeer protestants, van zuiverheid en vooral ook uitverkoren-zijn, waarbij niet alleen de ware, religieuze overtuiging, maar ook de lichamelijke zuiverheid een grote rol speelt. Liever geen 'mestiezen', geen 'mengkinderen', 'half Christen-half Heiden'. Want de ander heeft nu eenmaal een andere 'aart'.

En van de weeromstuit (ook vanwege de winsten) moesten daarom andere volkeren hun vrijheid en eigenheid geheel opgeven – dat alles bedekt met de mantel der religie. Twee persoonlijke opmerkingen: juist in calvinistisch Nederland versloegen de protestanten daarin de katholieken. Twee: de auteurs hebben met hun antikoloniaal betoog onbetwist gelijk, maar het is een uitgestreken gelijk, dat op 'gereformeerde' wijze wordt binnengehaald. Niks tasten of zoeken, maar uitleggen, nog eens uitleggen, echt beter weten.

Nog steeds: uitverkoren.

Zingeving | interview Psychiater Rogier Hoenders (1972) is hoogleraar zingeving, leefstijl en geestelijke gezondheidszorg. Hij kwam als rationele zinzoeker uit de *Trouw*-test, maar als 'spiritueel' scoort hij ook hoog.

'Nederland worstelt met een zingevingscrisis'

tekst **Andrea Bosman**
foto **Judith Jockel**

Meer en enige regelmaat reist Rogier Hoenders, hoogleraar zingeving, leefstijl en geestelijke gezondheidszorg aan de Rijksuniversiteit Groningen, naar Noord-Italië, naar de Alpen.

Daar stichtte een Tibetaanse meditatieleerleraar eind vorige eeuw een klooster, het Albagnano Healing Meditation Centre. Op een berg waar zo'n 6000 jaar geleden Druïden zaten, maar die ook voor katholieken als pelgrimsoord belangrijk is: de Sacro Monte di Ghiffa.

Sinds een jaar of tien gaat hij met groepen de nabijgelegen Val Grande in, voor nascholingen met wat hij noemt een *nature experience*. Dat zijn nu vooral zorgprofessionals, en in de toekomst ook jongeren met kanker. Een dag of vijf gaan ze op zoek naar verbinding met de natuur, zegt hij.

Telefoons blijven achter in een kluis, er kan worden gezwommen in bergbeekjes, geyogaad en gemediteerd, maar er is ook medisch-wetenschappelijke bijscholing in hoe leefstijl je gezondheid bepaalt. De dingen waar hij net, in zijn spreekkamer bij psychiatrisch zorgcentrum Lentis in Groningen, uitgebreid over heeft verteld.

Bij het moderne meditatiecentrum op de berg, met zo'n 100.000 volgers op YouTube, komt Hoenders al jaren. "Allemaal idealisten en wereldverbeteraars daar op die berg!", zegt hij lachend. "Daar voel ik me wel thuis. Het is fijn om te doen, ook voor mijn eigen zingeving."

Zingeving, dat is het kernwoord deze middag. Sinds juni 2023 bekleedt Hoenders, naast zijn werk als psychiater bij Lentis, zijn nieuwe leerstoel in Groningen, waar hij zingeving als belangrijke zogeheten 'leefstijlfactor' onderzoekt. Dat wil zeggen dat zingeving, naast voor de hand liggende zaken als gezond eten, bewegen, ontspannen of een sociaal netwerk, bepalend is voor een gezond en langer leven.

Wie een reden heeft om dingen te doen, zal makkelijker zijn bed uitkomen. Ook blijkt zingeving gerelateerd aan fysieke en mentale gezondheid. En dus zet Hoenders zingeving ook in bij mensen met een psychische aandoening. Zodat ze zelf hun welzijn kunnen verbeteren, en daardoor minder afhankelijk zijn van zorg. Iets wat in tijden van ellenlange wachtlijsten en bezuinigingen heel welkom is.

Eerst even naar de test van *Trouw* die Hoenders deed, en waar hij als rationele zinzoeker uitkwam. Dat zijn, volgens de test, 'denkers die graag hun kennis met anderen delen' en ernaar streven 'uit te blinken in hun gekozen vakgebieden. Ze zijn introspectief en zoeken naar een dieper zelfbewustzijn.' Hoenders: "Ik werk 27 jaar als psychiater en 15 jaar als onderzoeker. Dus ja, analytisch, duidend denken is in mijn geval wel logisch. Spirituele zingeving kwam er bij mij vlak achteraan. En dan zit ik meer aan de spirituele, individuele, dan aan de religieuze kant. Maar ik interesseer me ook voor de religieuze tradities en gemeenschappen, de kerken."

Bent u in zo'n religieuze traditie opgegroeid?

"Ja, deels hier in Groningen. Mijn ouders kwamen uit een gereformeerd gezin, en hadden zich daar wat van losgemaakt, ze kozen hervormd. Ik ben de jongste van vier, wij gingen tot ons 18de mee naar de kerk. Dat vonden mijn ouders belangrijk.

"Door mijn werk en mijn interesse in de Aziatische cultuur kwam ik in aanraking met verschillende boeddhistische stromingen. Dus met mindfulness en yoga binnen de zorg, maar ook daarbuiten door mijn

'We hebben de mooie kanten van religie met het religieuze badwater weggegooid'

reizen, vooral naar Tibet.

"Ik ben acht keer in Tibet geweest. Dat gebied trekt mij enorm, vooral vanwege de bijzondere ligging, historie en cultuur. Tibetaanse geneeskunde vind ik als arts fascinerend omdat het een totaal ander mensbeeld in zich draagt, ook wat betreft je rol als behandelaar.

"Daar moest ik aan denken door de test: ben ik nou een rationele zinzoeker? Maar ja, er zit wel iets in. Want Tibetaans boeddhisme is geen religie die je vraagt om dingen aan te nemen of te geloven. Het heeft bijna een wetenschappelijke kant. Het zegt: onderzoek het voor jezelf, kijk hoe dingen voor jou werken. Het gaat veel over hoe onze geest werkt. Hoe wij de werkelijkheid waarnemen en labelen, met alle vooringenomenheid van dien."

Rogier Hoenders: 'We weten dat als mensen zingeving meer ontwikkeld hebben, het dan beter met ze gaat. Ze zijn minder snel ziek, herstellen sneller, hebben minder verslavingsneigingen, er is minder suïcidaliteit.'

Als u zegt 'er zit wel iets in', neemt u dat dan mee in uw werk en onderzoek of is het vooral iets persoonlijks?

"Het Tibetaans boeddhisme is mijn levensovertuiging geworden. Ik mediteer dagelijks, al twintig jaar. Binnen mijn werk als psychiater ben ik daar niet mee bezig, maar ik pas wel mindfulness en compassie toe in mijn behandelingen."

Hoe definieer je een breed begrip als 'zingeving' voor de geestelijke gezondheidszorg?

"Met studenten van onze faculteit hebben we een aantal hoofdenkenmerken van zingeving geformuleerd, zoals doel, betekenis en samenhang. Ook 'verbinding' hoor je veel terug. Met het huidige moment, met jezelf, met de ander, of verbinding met de natuur. En transcendentie, wat kan gaan over het ontstijgen van het alledaagse ik, van het materiële en van dit leven. Vragen die voorbij het leven gaan: waar komen we vandaan? Is er leven na de dood? Met deze vijf kenmerken komen we een heel eind."

"Met allerlei mensen uit de psychiatrie en de beroepsgroepen eromheen schreven we ook een zorgstandaard: hoe kun je nou met zingeving binnen de ggz omgaan? Drie jaar lang voerden we gesprekken. Ik heb daar veel van geleerd. Het vraagt een bepaalde openheid en sensitiviteit, het is leuk en spannend om zonder oordeel te onderzoeken wat iemand drijft."

Hoe vraagt u dan iemand uit, waar begint u mee?

"Ik begin meestal met: wat is uiteindelijk het allerbelangrijkste voor jou?"

Dus meteen de grote vraag stellen?

"Voor mijn vak is dat normaal, want ik vraag als psychiater mensen altijd het hemd van het lijf. Ik vraag naar drugs, seks, alcohol, geheimen, dan is dit niet zo spannend. Deze vraag is open en zonder sturing. Soms zijn de antwoorden heel expliciet, zeggen mensen: Ik ben christelijk, islamitisch, of atheïstisch, wat het ook maar mag zijn. En

dan kijk ik in hoeverre die overtuiging een bron van steun en hoop is, of juist stress geeft, omdat ze ermee worstelen."

"Soms hebben mensen misschien suïcidale gedachten, maar dat mag dan niet van hun geloof. Of ze komen in een andere cultuur terecht waar ze een minderheid zijn. Maar voor het merendeel, dat zie je ook bij wetenschappelijk onderzoek, ervaren ze religie als een houvast, een bron van steun."

Maar die vraag naar 'het allerbelangrijkste', die vraagt dus vooral naar een levensbeschouwing?

"Nee, niet per se. De vraag is wel steeds: hoe grens je 'zingeving' af? Het kan breed, vaag en onduidelijk worden. Gaat het om spirituele of religieuze vormen? Er zijn ook mensen die zeggen: 'Je maakt het allemaal zo groot en zwaar. Voor mij is het gewoon genieten of met mijn kinderen naar buiten gaan'. Dus de meer alledaagse vormen van zingeving."

Hoenders spreekt vrij veel mensen met een christelijke achtergrond, zegt hij, van wie een deel daar nog mee worstelt, er soms met een half been buiten staat, om wat voor reden dan ook teleurgesteld in de kerk. "In Nederland zijn wij bijna wereldkampioen ontkerkelijking. We hebben religie en zuilen losgelaten en zijn op zoek naar nieuwe samenhang en verbinding. Dat maakt dat wij een maatschappij zijn met een zingevingscrisis."

Een crisis?

"Ja, ik noem het een crisis. Omdat die ontkerkelijking zo hard is gegaan en we nog zoeken naar nieuwe vormen. Ook jongeren zitten met grote vragen. Waar gaat dit heen? Oorlog, klimaat, pandemieën, waar doe ik het voor? Ze zijn gevangen in een dopamine gedreven, vluchtige, platte maatschappij waar je een kick krijgt door een kleine betekenisloze handeling. Ze kennen steeds minder het gevoel van ergens lange tijd naartoe te werken, je gedragen weten door een gemeenschap, of in vervoering raken door een ritueel. In die zin hebben we

de mooie kanten van religie met het religieuze badwater weggegooid."

Is dat een pleidooi voor een herstel van die religiositeit?

"Ik zou die vraag 'wat is het allerbelangrijkste?' wel weer op de agenda willen zetten. Dat mag religieus zijn, maar hoeft helemaal niet. Laten we die positieve kant die religie kan bieden – zekerheid, houvast, waarden als compassie en vergevingsgezindheid – in ere herstellen. In oude, maar zeker ook in nieuwe vormen."

Is zingeving iets wat je kunt leren?

"Het is een vaardigheid die je kunt trainen. En we weten dat als mensen het meer ontwikkeld hebben, het dan beter met ze gaat. Ze zijn minder snel ziek, herstellen sneller, hebben minder verslavingsneigingen, er is minder suïcidaliteit. Tegelijk noem ik het de olifant in de spreekkamer."

Waarom de olifant?

"Omdat wij als behandelaars in de ggz altijd al onderwerpen gerelateerd aan zingeving bespreken, het is overal aanwezig, maar we benoemen het zelden zo. Dat komt mogelijk ook omdat we als dokters en wetenschappers oncomfortabel met het onderwerp zijn. Sinds Copernicus en Galileo Galilei zijn de religieus-spirituele weg en de medisch-wetenschappelijke weg gescheiden geraakt. Veel dokters willen niet religieus of spiritueel genoemd worden. Wetenschappers al helemaal niet. Daar zit veel ongemak, vooral omdat de aanname vaak is dat je niet wetenschappelijk kan zijn als je religieus-spiritueel bent, ik zie dat zelf anders."

"Bovendien vormen ratio en taal maar een klein stukje van onze werkelijkheid. Daar zit een enorme ijsberg onder aan onbewuste impulsen, emoties, trauma's, gewoontes, ambivalenties. Die ijsberg bepaalt veel meer van ons leven dan het cognitieve verhaal dat we elkaar dagelijks vertellen. Alles waarmee je onder die oppervlakte kunt kijken, zoals meditatie, vasten of psychedelica vind ik juist boeiend en waardevol."

Rogier Hoenders deed de test en wat blijkt: hij is een **rationele zinzoeker**. Gaat het leven voor u om rechtvaardigheid? Draait het om iets dat groter is dan uzelf? Of is het luisteren van muziek voor u het hoogste goed? We onderscheiden in totaal zes zinzoekertypes: rationele, spirituele, artistieke, praktische, emotionele en morele zinzoekers.

Doe ook de test op:
trouw.nl/zinzoekertest

